

Tolmácsoláskutatás

a tolmácsolásoktatás szolgálatában

Bakti Mária, Szabó Csilla

E-mail: bakti.maria@szte.hu, szabo.csilla@gtk.bme.hu

Kivonat: A tolmácsolás kutatása és az intézményes tolmácsképzés közel azonos időszakban vette kezdetét. Noha a tolmácsolás területén publikált írások mintegy egyötöde fókuszál oktatási, képzési kérdésekre, úgy tűnik, egyre mélyül a szakadék a gyakorlat, az oktatás és a kutatás között: megítélésünk szerint a tolmácsolás oktatása (a tolmácsolási munkamódtól függetlenül) nem, vagy csak nagyon ritka esetben épül kutatási eredményekre. Tanulmányunk célja, hogy áttekintést nyújtson a hazai és nemzetközi tolmácsoláskutatás elmúlt tíz évének főbb eredményeiről, kiemelve ezek közül azokat, amelyek a tolmácsolás oktatásához kapcsolódnak.

Kulcsszavak: bibliometrikus adatok, CIRIN Bulletin, tolmácsképzés, tolmácsoláskutatás

1. Bevezetés

A tolmácsolás kutatása és az intézményes tolmácsképzés közel azonos időszakban vette kezdetét. Több szerző (Gile 1997, 1998, 2000; Szabari 1999) is említi azonban a később kialakuló, egyre mélyülő szakadékot a gyakorlat, az oktatás és a kutatás között. Ennek okai között említhetjük, hogy a tolmácsolás kevésbé kutatható tevékenység: nagyon sok változóval kell dolgozni, nehéz résztvevőket toborozni az empirikus kutatásokhoz, a tolmácsolási események nem reprodukálhatók, a tolmácsolási minőség kérdése rendkívül összetett problémakör, maguk a tolmácsolók pedig jellemzően inkább tolmácsok, mintsem kutatók.

Megítélésünk szerint a tolmácsolás oktatása (a tolmácsolási munkamódtól függetlenül) nem, vagy nagyon ritka esetben épül, illetve épülhet kutatási eredményekre, köszönhetően elsősorban annak, hogy általában alacsony mintaszámra támaszkodó, ezért reprezentatív eredményekre ritkán jutó kutatásokról van szó,

bár öröndetes, hogy évről évre nő a tudományterülethez kapcsolható empirikus vizsgálódások száma. Tanulmányunk első része áttekinti a nemzetközi tolmácsoláselméleti kutatások főbb irányzatait, röviden ismertette nyolc átfogó kutatási területet. Ezt követően az elmúlt tíz év tolmácsolással kapcsolatos kutatásait vesszük számba bibliometriai és szcientometriai adatok alapján, külön kitérve a tolmácsolás oktatásához kapcsolódó vizsgálatokra. A tanulmány harmadik része a 2010 és 2020 közötti időszak hazai kutatási eredményeit vizsgálja, a hangsúlyt a hazai, a tolmácsolás oktatását szolgáló eredményekre helyezve.

2. A nemzetközi tolmácsoláselméleti kutatások főbb irányai

Ebben a fejezetben áttekintjük a nemzetközi tolmácsoláskutatás jelenlegi főbb irányait Pöchhacker (2016) összefoglalása alapján, amelyben a szerző nyolc nagyobb területet különít el. Az első terület a *nyelv és memória*, hiszen a tolmácsolást a nyelvhasználat olyan formájának tekinthetjük, amely lehetővé teszi az interlingvális kommunikációt. Mivel a tolmácsolás alapja a tolmács mint kétnyelvű egyén teljesítménye, a tolmácsolást vizsgálhatjuk a kétnyelvűség nézőpontjából, továbbá abból a nézőpontból is, hogy a két nyelv hogyan szerveződik az agyban. Ehhez a területhez tartoznak többek között a tolmácsolás neurolingvisztikai vizsgálatai, a memória és a tolmácsolás kapcsolatának kutatása és a figyelemmegosztás vizsgálata. A második kutatási irány a tolmácsoláshoz kapcsolódó *kognitív folyamatok*at öleli fel. Ide tartozik a percepció, a produkció és az egyidejűség kutatása, a forrásnyelvi változók hatása a célnyelvi szövegre, valamint a tolmácsolási stratégiák feltérképezése. A harmadik csoportban a tolmácsolás célnyelvi termékének (*termék és hatás*) vizsgálatait említhetjük, amelyekhez kapcsolódóan Pöchhacker az alábbi kutatási témákat, alkérdéseket jelöli meg: mennyire tekinthető szövegnek a célnyelvi szöveg, milyen a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg közötti kapcsolat, és mennyire érti a szöveget a befogadó. A negyedik csoportba a *diskurzus és interakció* tágabb témái tartoznak, például a tolmács szerepe az interakcióban, illetve a multimodalitás. Az ötödik csoport a tolmácsolás *történetét* öleli fel, míg a hatodik, nagy ívű kutatási irány a tolmács *szakmához* kapcsolódik, ideértve a szociológiai vizsgálatokat, a kompetenciához kapcsolódó kutatásokat, az etikai kérdések, illetve a tolmácsolás minőségének vizsgálatait. A hetedik nagy csoport a *technológia*, a felszerelés, illetve a távtolmácsoláshoz és a gépi tolmácsoláshoz kapcsolódó vizsgálatokat veszi végig. A nyolcadik csoportba tartoznak a *tolmácsképzés*hez kapcsolódó kutatások, például a tantervek, a pályaalkalmasság, az oktatás, értékelés és továbbképzés témái.

Az alábbiakban részletesen kitérünk a tolmácsképzéssel kapcsolatos témákra, mivel a jelen tanulmány célja a kutatás és az oktatás kapcsolatának felvázolása. A tolmácsképzéssel kapcsolatban Pöchhacker (2016) öt nagy témát különít el. Az első csoportba a képzésekhez kapcsolódó *tantervek és -anyagok* tartoznak: a képzések szintje, formája, felépítése és tartalma. Fontos kutatási téma az *alkalmasság*

gi/felvételi vizsga a tolmácsképzésben, például a belépési követelmények és az alkalmassági vizsgák alkotóelemei. A harmadik téma magára az *oktatási folyamat*ra fókuszál: szó esik a módszertani megközelítésekről, a stressz kezeléséről, valamint az információs technológia képzésben betöltött szerepéről. A negyedik feltérképzett terület az *értékelés*, az ötödik pedig a *tolmácsok továbbképzése*: ide tartozik a tolmácsképzők képzése, a szakmai továbbképzések, az ügyfelek (a tolmácsolás szolgáltatás felhasználóinak) felvilágosítása, illetve a kutatók módszertani továbbképzése.

3. Nemzetközi tolmácskutatások bibliometrikus adatok tükrében

3.1. A CIRIN Bulletin

A tolmácsolás kutatásával kapcsolatos bibliometrikus, illetve szcientometrikus adatokat a tudományterület egyik ikonikus alakja, a francia Daniel Gile tartja számon a mai napig. 1991-ben indította útjára a *CIRIN Bulletin*¹ címet viselő kiadványt, amelyet évente két alkalommal (januárban és júniusban) jelentet meg, és amelyben az előző félév során a tudomására jutott, a tolmácsolás kutatásához, illetve oktatásához köthető kiadványokat gyűjti össze és teszi közzé (ahol lehetséges, angol nyelvű absztrakttal, újabban szerkesztői megjegyzésekkel). Ezeket a kiadványokat egy összesített adatbázisban, az ún. *CIRIN Bibliográfiában* is gyűjti, amely e pillanatban a jelen tanulmányban is vizsgált időszakot (2010–2020) fedi le, és kb. 1600 tételt számol. Folyamatos azonban az adatbázis bővítése, hamarosan elkészül a 2000–2009 közötti időszak összesített bibliográfiája is. Gile 2015-ben egy külön tanulmányt is szentelt a témának, ahol a fordítástudomány (*Translation Studies, TS*) egészére vonatkozóan vázolta a fontosabb trendeket.

A *CIRIN Bulletin* hasábjain megjelenő munkákkal kapcsolatban Gile hangsúlyozza, hogy a lista nem fedi le a teljes spektrumot, hiszen több olyan írás is születik a témában, amelyet nem e szűkebb tudományterületre specializálódott folyóiratban jelentetnek meg. Gile továbbá azt is hangsúlyozza, hogy a Bulletinben felsorolt munkák között több olyan is van, amely csak marginálisan kapcsolódik a tolmácsoláshoz. A kiadvány összeállítója ugyanakkor nem szeretne cenzori szerepben fellépni, és csak az olyan műveket veszi le a listáról, melyeknél például plágiumgyanú merül fel (többnyire olyan országok esetében, ahol még gyermekcipőben jár a terület kutatómódszertana).

2021 januárjában jelent meg a *CIRIN Bulletin* 61. száma, a jelen írásban vizsgált tíz esztendő felölelő periódus utolsó száma. Az *I. ábrán* összefoglaltuk, hogyan alakult a Bulletinben közzétett publikációk száma a 2010–2020 közötti időszakban (40–61. szám).

1. ábra

*A CIRIN Bulletinben idézett írások számának változása 2010 és 2021 között
(40–61. szám)*

Az ábrán látható, hogy nagyjából évente 150 körül mozog azoknak a tanulmányoknak a száma, amelyek híre eljut az összeállítóhoz, Daniel Gile-hez. A 2018-as kiugró adat azzal magyarázható, hogy Franz Pöchhacker, a Bécsi Egyetem professzora abban az évben egy tételben küldte el az egyetemen született összes mesterdolgozat címét (összesen 90 szakdolgozatot), amelyek egy hosszabb időszak alatt (2009 és 2017 között) születtek. A 2014-es 200 körüli adat pedig annak köszönhető, hogy abban az évben egy kínai kolléga összegyűjtötte, és Gile rendelkezésére bocsátotta a 2014-ben kínai nyelven megjelent munkákat.

Az 50. *CIRIN Bulletin* tanúsága szerint a 2010–2014 közötti kiadványokban az empirikus kutatásokról beszámoló művek aránya összességében 77%; ez az arány a doktori dolgozatok esetében 88%, mesterszintű szakdolgozatoknál 65%, a különböző szakterületi folyóiratokban megjelent tanulmányoknál pedig 80%. Az empirikus kutatások aránya a 2015 és 2021 között „beérkező” művek esetében átlagosan 63%², a doktori dolgozatoknál pedig 81%.³ E két számadatot tekintve elmondhatjuk, hogy a 2010 és 2020 között a *CIRIN Bulletin* hasábjain közzétett művek (tanulmányok, doktori disszertációk, mesterszintű szakdolgozatok és könyvek) 70%-a empirikus kutatásokra alapoz, míg ez az arány a doktori dolgozatok esetében az elmúlt 10 évre vetítve 80-81% körül mozog. Érdekes adat, hogy a 2010 és 2020 között született mintegy 1600 írásmű 55-60%-a erre a szakterületre specializálódott folyóiratban látott napvilágot, de Gile kiemeli, hogy a tolmácsolás nyelvi és pszichológiai aspektusaival foglalkozó tanulmányok nagy része nyelvészeti fókuszú folyóiratban jelenik meg, így ezek nagy valószínűséggel kimaradnak a *CIRIN Bulletin*ből (*CIRIN Bulletin* 60 2020: 3).

Ami az elmúlt 10 évben született tanulmányok földrajzi megoszlását illeti, komoly szereplőnek számít Kína: az adatok azt mutatják, hogy a megjelent írások mintegy 25%-a kínai szerző tollából származik – a Kínában megjelenő írások között csak a mesterszintű szakdolgozatok száma évi 1300 körül mozog; a 2019-ben kiadott 57. számban megjelent művek több mint felét (75-ből 41-et) kínai szerző írta. További érdekesség, hogy Kínában nem konferenciatolmácsokat vagy

hatósági tolmácsokat képeznek, itt minden képzőintézmény „általános tolmácsokat” bocsát ki (*CIRIN Bulletin* 60 2020: 2). S míg a kutatási témákban napvilágot látott tanulmányok színvonala európai szemmel nézve nagyon vegyes, az egyetemek egyre több empirikus kutatást végeznek – kár, hogy ezek többségében kínaiul jelennek meg, és angol nyelven jó esetben is csak az absztrakt jut el a kínaiul nem tudó olvasóközönséghez. Ugyanakkor egyre több olyan ország jelenik meg a „térképen”, ahol korábban nem volt tolmácsoláskutatási tevékenység, például olyan arab országok, mint Irak, Irán, Jordánia vagy Jemen (*CIRIN Bulletin* 59 2020: 2), de ide sorolható Törökország, Brazília, Chile, Indonézia, Litvánia és Malajzia is.

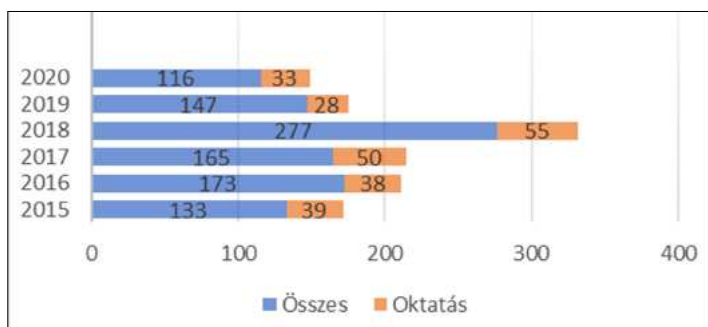
A kutatási témákat végignézve elmondható, hogy nehéz kiemelkedően hangsúlyos fókuszpontokat említeni, de vannak olyan területek, amelyek vizsgálata rendre terítékre kerül. Ezek között szerepelnek a tolmácsolás kognitív aspektusai, a memória szerepe, egyes tolmácsolási stratégiák, bizonyos technológiai vonatkozások, vagy a tolmácsolás történetével kapcsolatos munkák. Kiemelt terület a jelnyelvi tolmácsolás, amelynek szakirodalmát a *CIRIN Bulletin* külön szekcióban jeleníti meg. Jellemző tendencia, hogy egyes központok vagy képzőintézmények felvállaltan egy-egy szűkebb témára fókuszálnak, és kisebb kutatócsoportok vizsgálódnak egy adott területen. Ilyen nagyobb témát vizsgál Zürichben Albl-Mikasa csoportja (az angol mint lingua franca [EFL] hatása a tolmácsolásra); Genfben Kilian Seeber irányításával a kognitív folyamatokat – elsősorban a kognitív terhelést (*cognitive load*) – vizsgálják, míg a mainzi és germersheimi központ technológiai jellegű kutatásokat folytat a CAI⁴ területén Fantinuoli vezetésével. Gránadában Collados Áis irányításával a tolmácsolás minőségét vizsgálják, Heidelbergben Sylvia Kalina a tolmácskompetencia meghatározására tesz kísérletet, míg Silja Chen (Southwest University, USA) a konszekutív jegyzetelésteknika területét kutatja.

A 2010 és 2020 között megjelent munkák témáját illetően rendkívül változatos a paletta, azt viszont ki kell emelni, hogy az elmúlt öt évben a kiadványok mintegy 24%-a foglalkozott a *tolmácsolás oktatásával* (1011 írásból 243). A 2. ábra az utolsó öt évre vonatkozóan szemlélteti az oktatási fókusszal megjelent írások arányát a teljes bibliográfián belül.

Fontos megemlíteni, hogy a *Bulletin* nemcsak tudományos, vagy annak szánt műveket listáz, de beszámol olyan gyakorlati jellegű tevékenységekről vagy kezdeményezésekről is, mint például a SCIC⁶ által online működtetett KCI Tudásközpont⁷, amely a konferenciatolmácsolásban, illetve annak oktatásában megvalósult jógyakorlatokat hivatott a képzőintézmények oktatóival és hallgatóival megismertetni.

2. ábra

Az oktatáshoz köthető, 2015 és 2020 között megjelent munkák aránya a CIRIN Bulletinben⁵

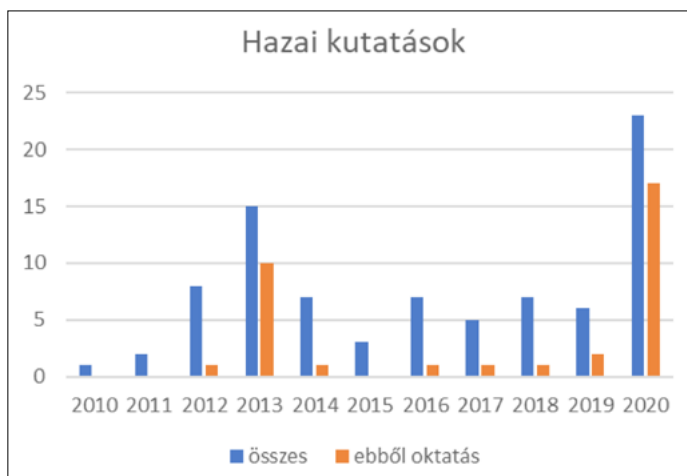
2.2 Oktatási fókusz a *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* alapján

A 2015-ben megjelent *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* című enciklopédiát⁸ Franz Pöchhacker szerkesztette azzal a céllal, hogy a fordítástudomány árnyékából kilépve egy kötetben gyűjtse össze és írja le a tolmácsolástudomány legfőbb kulcskifejezéseit. A kötetben összesen 300 címszó szerepel alfabetikus sorrendben, melyek közül összesen 62 szócikk foglalkozik szűkebben vagy bővebben az oktatással, tehát itt is az írások mintegy 20%-a köthető oktatási, képzési szempontokhoz. A címszavak kivétel nélkül beilleszthetők a Pöchhacker által 2016-ban vázolt öt nagyobb, oktatáshoz kapcsolódó kategóriába, amelyet az 1. pontban részletesen vázoltunk. A szerkesztő a kötet bevezetőjében a kimondottan oktatási fókusszal írt címszavak közé az alábbi 12 témát sorolja: alkalmassági vizsga, értékelés, tesztelés, CAI, tanterv, oktatás, e-learning, pedagógia, tolmácsolást megelőző feladatok, pszichometria, szerepjáték, shadowing, de számos olyan nagyobb kategóriát említ (pl. modellek, helyszínek, folyamat, termék és teljesítmény, szakmai kérdések stb.), amelyek többségének komoly oktatási vonatkozásai vannak.

3. Hazai kutatások

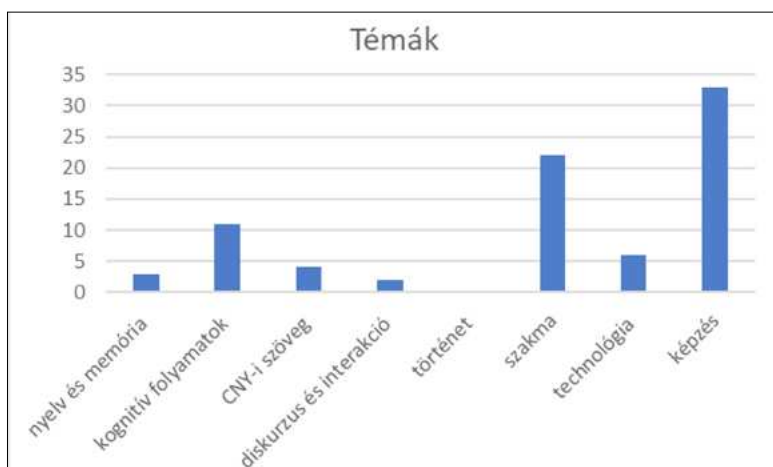
Az elmúlt évtized hazai tolmácsolástudományi kutatásait a terület folyóiratainak (*Fordítástudomány, Szaknyelv és szakfordítás, Porta Lingua*) elmúlt tíz évben (2010–2020) megjelent számai, a MANYE Kongresszusok kötetei, az ELTE BTK Fordítástudományi Doktori Programjában született PhD-dolgozatok és a területen megjelent önálló kötetek, tanulmánykötetek alapján térképeztük fel. A 3. ábra a területen megjelent publikációkat mutatja éves bontásban.

3. ábra
*Hazai tolmácsolástudományi és a tolmácsolás oktatásával
 foglalkozó publikációk száma*

A hazai tolmácsolástudományi tanulmányokat besoroltuk a Pöchhacker által felvázolt nagy kutatási témákba, az eredményt a 4. ábra mutatja.

4. ábra
A hazai tanulmányok megoszlása téma szerint

Az ábra szerint a legtöbb tanulmány a képzés és a szakma tágabb csoportjába tartozik, ezt követi a kognitív folyamatok vizsgálata, a technológia, a célnyelvi szöveg, a nyelv és memória, majd a diskurzus és interakció témája. A tolmácsolás történetével kapcsolatban nem jelent meg hazai publikáció. Meg kell jegyeznünk

azonban, hogy a besorolás nem minden esetben egyértelmű, a 4. ábra csupán a hazai tolmácsoláskutatás általános trendjeit mutatja.

A tolmácsoláshoz kapcsolódó nyelvi és kognitív folyamatokat több tolmácsolási munkamódban is vizsgálták, például a beszédtervezés- és kivitelezés temporális sajátosságait (Bóna és Bakti 2014) vagy a beszédszüneteket és a hezitációkat (Tóth 2013) is feltérképezték a szinkrontolmácsok beszédprodukciójában. Emellett a blattolás hazai, kognitív szempontú vizsgálata is megkezdődött (Felekné 2014), és a szöveggel támogatott szinkrontolmácsolás részfolyamatait is górcső alá vették (Rohonyi 2015, 2016). A konszekutív tolmácsolás során egy időben zajló folyamatok közül kiemelkedik a jegyzetelés vizsgálata (Szabó 2020).

A tolmácsolási szöveggel mint a tolmácsolási folyamat eredményével kapcsolatos vizsgálatok száma is növekedett az utóbbi évtizedben. A leglényegesebb előrelépés a tolmácsolási szöveg terminus megalkotása és jellemzőinek leírása (Szegh 2017). Születtek vizsgálatok a tolmácsolt szövegek grammatikai kohéziós viszonyainak bemutatására (Bakti 2018), illetve az explicitáció tolmácsolt célnyelvi szövegekben való megjelenési formáinak feltérképezésére (Bakti 2020).

A tolmács szakmához kapcsolódó hazai kutatások nagyon sokszínűek. A hazai kutatók figyelme a 2010-es évek elején kezdett a közösségi tolmácsolás felé fordulni; az első tanulmányok célja a terület bemutatása és a kapcsolódó terminológia tisztázása volt (Kelemen 2012, Beták 2014). A tanulmányok hangsúlyozzák annak fontosságát is, hogy a tolmácsképzésben megjelenjenek a tanulmányokban bemutatott új jelenségek, tolmácsolástípusok, mivel így a hallgatók piacképes tudással léphetnek ki a munkaerőpiacra.

A hazai kutatásokban a közösségi tolmácsolási helyszínek közül a legalaposabban vizsgált terület a bírósági tolmácsolás. A bírósági tolmácsolást általánosságban mutatja be Horváth (2013), Farkasné áttekinti a bírósági tolmácsolás alapelveit (Farkasné Puklus 2016), Csörgő (2013) pedig a szakmai identitás, a lojalitás és a nyelvi változatok szerepét vizsgálja a bírósági tolmácsolásban.

A közösségi tolmácsolási helyszínek közül viszonylag kevésbé kutatott hazánkban az egészségügyi tolmácsolás; a vizsgált időszakból egy tanulmányt találunk a témában (Horváth, Szendi 2017), amely hiánypótló módon tekinti át az egészségügyi tolmácsolás nemzetközi szakirodalmát egy esettanulmány bemutatásának bevezetéseként.

A tolmács szakma szociológiai vizsgálatának körébe tartozik a tolmácsok motivációjának (Válóczi 2012), illetve a tolmács szakma presztízsének vizsgálata (Pataky 2018).

A technológia növekvő szerepet kap a tolmácsok munkájában és képzésében is. Ehhez a témához kapcsolódnak a távtolmácsolást bemutató hazai vizsgálatok (Seresi 2013, 2017), melyek a távtolmácsolás, illetve a videókonferencia-helyzetben történő tolmácsolás előnyeit és hátrányait mutatják be, illetve a videókonferencia lehetséges oktatási felhasználását taglalják. A hazai, technológia és tolmácsolás kapcsolatát vizsgáló kutatások (Móricz 2016, 2017) bemutatják az IKT-eszközök használatát a tolmácsolásban, áttekintik az ide kapcsolódó szakirodalmat és a tol-

mácsok eszközhasználatát tolmácsolás során. Beták és Hajós (2020) tanulmánya a CASSIS-projektet mutatja be, illetve a projekthez kapcsolódó eszközt és alkalmazásának alapelveit, lehetőségeit vázolja fel.

A képzéssel kapcsolatos jó gyakorlatokra fókuszál többek között a *Szaknyelv és szakfordítás* 2013-as száma, amelyben több tanulmány is foglalkozik a tolmácsolásban használható feladattípusokkal. Az ELTE FTK 2013-as jubileumi kötetében külön fejezet foglalkozik a tolmácsolással, többek között az EMCI-képzés történetével, a tolmácsolás új kihívásaival vagy az értékelés szerepével (Klaudy 2013). Számos projektről is beszámolnak a kollégák a folyóiratok hasábjain, ezek a projektek jó gyakorlatként, mintaként szolgálhatnak a szakma és a képzés közötti kapcsolatok kialakításakor (Beták 2016). Besznyák tanulmánya pedig egy specifikus kontextusra, a vizsgahelyzetre fókuszál: az írás a stressz szóbeli közvetítés minőségére gyakorolt hatását tekinti át a tolmácsvizsgákon (2019).

2020-ban két jelentős tanulmánykötet is megjelent a tolmácsolás oktatását támogató kutatások területén. A Szabó és Bakti szerkesztette *Iránytű a tolmácsolás oktatásához* (2020) című kötet 14 tanulmányt tartalmaz. Az általános bevezető tanulmány célja a tolmácsolási kompetencia-modellek áttekintése, ezt követi a különböző tolmácsolási munkamódok által megkövetelt kompetenciák bemutatása: a blattolói kompetencia, a fülbesúgós tolmácsolási kompetencia és a szöveggel támogatott szinkrontolmácsoláshoz szükséges kompetenciák. A tanulmánykötet második fejezetében található tanulmányok a kompetenciafejlesztés lehetőségeit mutatják be a tolmácsolásban. A feldolgozott témák: a fejlesztő értékelés, a gyakorlószövegek graduálása, a blattolás szerepe a kompetenciafejlesztésben, tolmácsolók gyakornoki tapasztalatai, valamint a retorika és a stilisztika oktatásának fontossága a tolmácsolásban. A kötet harmadik fejezete a különböző tolmácsolási helyszínek és a kompetenciák kapcsolatát tekinti át: a bírósági tolmácsolás és az üzleti tolmácsolás mellett olvashatunk a tolmácsolásra mint szolgáltatásra vonatkozó ISO-szabványokról és a tolmács-fordító végzettségű hallgatók pályakövetéséről.

A *Távolléti oktatás a fordító- és tolmácsolásban* (Seresi, Eszenyi, Robin 2020) a pandémia idején a fordító- és tolmácsolásban szerzett oktatásmódszertani tapasztalatokat foglalja össze. A konferenciatolmácsolás oktatása aszinkron módszerekkel és a konferenciatolmácsolás online oktatása mellett megismerkedhetünk az online záróvizsgáztatás kihívásaival is.

4. Összegzés

A nemzetközi trendeket elsősorban a Pöchhacker által azonosított kutatási területek alapján vizsgáltuk, néhány releváns statisztikai adatot a Gile által szerkesztett *CIRIN Bulletin*, illetve a *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* (Pöchhacker 2015) tartalomjegyzéke alapján mutattunk be.

A kiadvány szerkesztője a *CIRIN Bulletin*-ben az elmúlt 10 évben kb. 1600 művet listázott, amelynek 24%-a oktatási céllal született. Az itt felsorolt mun-

kák 70%-ban empirikus kutatásokra alapoznak, míg a doktori dolgozatok 80%-a empirikus jellegű. Ebben a szakaszban soroltuk fel az egyes egyetemi központok által végzett kutatásokat, amelyek közül az alábbi területeket emeltük ki: az angol mint lingua franca (EFL) hatása a tolmácsolásra, kognitív terhelés, tolmácsstechnológiák, tolmácsolási minőség, valamint a tolmácskompetenciák és a jegyzetelés-technika.

A *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies* (Pöchhacker 2015) 300 szócikkben mutatja be a tolmácsolástudomány főbb területeit, s míg ezek közül a szerkesztők 12 területet kötnek közvetlenül az oktatáshoz, ennél jóval nagyobb arányban, az írások mintegy 20%-a foglalkozik közvetve oktatással és képzéssel.

A nemzetközi trendekhez viszonyítva két lényeges eltérésre szeretnénk felhívni a figyelmet: az első a jelnyelvi tolmácsolás helye a kutatásban. Otto Kade (1968, idézi: Pöchhacker 2016) tolmácsolás definíciója már az 1960-as években a tolmácsolás részének tekintette a jeltolmácsolást, ez a terület mára már központi szerepet élvez a tolmácsolástudományon belül. A hazai irodalomban az első tanulmány a jelnyelvi tolmácsolás kutatásának helyéről a fordítástudományban 2020-ban jelent meg (Ungár 2020).

A második jelentős eltérés a nemzetközi kutatási trendektől a társadalmi fordulathoz kapcsolódó témák viszonylagos hiánya a hazai kutatásokban. A fordításkutatásban végbement „kulturális fordulathoz” (Snell-Hornby 2006) hasonlóan a tolmácsoláskutatásban az 1990-es évek végétől „társadalmi fordulat” (*social turn*) zajlott le, melynek eredményeképpen korábban marginálisnak tartott területek, tolmácsolási helyszínek kerültek a kutatók figyelmének középpontjába. Ahogy korábban említettük, a bírósági tolmácsolás nagyon alaposan kutatott terület hazánkban, azonban az egészségügyi, oktatási, rendőrségi tolmácsolás területéről nincsenek még vizsgálatok, ezek feltáratlan területek.

A tolmácsképzés területén a hazai kutatások szorosabban követik a nemzetközi trendeket. A hazai kutatások fő témái a kompetencia és annak fejlesztése, a távtolmácsolás, a vizsgák, vizsgaszövegek és a szorosabb vagy lazább kapcsolat a tolmácsszakmával. Érdemes lenne több figyelmet fordítani az oktatásban a jó gyakorlatok és az értékelés területére.

Irodalom

- Bakti M. 2018. Aszimmetrikus grammatikai kohéziós viszonyok a tolmácsolásban. Eltolódások a grammatikai kohéziós eszközök használatában angoloról magyarra blattolt és konzekutívan tolmácsoló célnyelvi szövegekben. In: Dombi, J., Farkas, J., Gúti, E. (szerk.) *Aszimmetrikus kommunikáció- Aszimmetrikus viszonyok*. Bicske: Szak Kiadó. 487–507.
- Bakti M. 2020. *Explicitáció és tolmácsolás*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Besznyák R. 2019. A stressz hatása a szóbeli nyelvi közvetítés minőségére tolmácsvizsgákon. *Fordítástudomány* 21. évf. 2. szám. 80–100.

- Beták P. 2014. Községi tolmácsolás: Szociális és hatósági tolmácsolás. *Porta Lingua* 49–57.
- Beták P. 2016. A BME-TFK-PROFORD mentorprogram. *Porta Lingua* 27–36.
- Beták P., Hajós K. 2020. Cassis — a XXI. századi tolmács varázsitala. *Porta Lingua* 29–39.
- Bóna J., Bakti M. 2014. A beszédtervezés- és kivitelezés temporális sajátosságai a szinkrontolmácsok beszédprodukciójában. *Fordítástudomány* 16. évf. 1. szám. 16–28.
- Csörgő Z. 2013. Kihez és mihez legyen lojális a bírósági tolmács? *Fordítástudomány* 15. évf. 2. szám. 51–71.
- Farkasné P. M. 2016. Bírósági tolmácsolás — alapelvek és elvárások. *Fordítástudomány* 18. évf. 2. szám. 40–52.
- Felekné Cs. E. 2014. A fordítás és tolmácsolás határán: a blattolás kutatása. *Fordítástudomány* 16. évf. 2. szám. 24–36.
- Gile, D. 1997. Interpretation Research: Realistic Expectations. In: Klaudy, K., Kohn, J. (szerk.) *Transferre necesse est*. Budapest: Scholastica. 43–52.
- Gile, D. 1998. Observational Studies and Experimental Studies in the Investigation of Conference Interpreting. *Target* Vol. 10. No. 1. 69–93.
- Gile, D. 2000. Issues in Interdisciplinary Research into Conference Interpreting. In: Englund-Dimitrova, B., Hyldenstam, K. (eds) *Language Processing and Simultaneous Interpreting*. Amsterdam: Benjamins. 89–106.
- Gile, D. 2015. Analyzing translation studies with scientometric data: From CIRIN to citation analysis. *Perspectives* Vol. 23. No. 2. 240–248.
- Horváth I. 2013. *Bírósági tolmácsolás*. Pécel: magánkiadás.
- Horváth I., Szendi, E. 2017. Egészségügyi tolmácsolás a Sziget fesztiválon. *Fordítástudomány* 19. évf. 1. szám. 21–44.
- Kade, O. 1968. *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Kelemen É. 2012. A tolmácsolás néhány válfajának nemzetközi és hazai újraértékelése. *Porta Lingua* 189–199.
- Klaudy K. 2013. (szerk.) *Fordítás és tolmácsolás a harmadik évezred elején*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Móricz K. A. 2016. Információs és kommunikáció technológiai eszközök használata a tolmácsolásban. *Fordítástudomány* 18. évf. 1. szám. 50–65.
- Móricz K. A. 2017. Kérdőíves felmérés a magyar konferenciatolmácsok eszközhasználatáról. *Fordítástudomány* 19. évf. 1. szám. 45–59.
- Pataky É. 2018. The Prestige of Interpreters in Hungary. In: Horváth, I. (szerk.) *Latest Trends in Hungarian Translation Studies*. Budapest: OFFI. 8–32.
- Pöchhacker, F. 2015. *Routledge encyclopedia of interpreting studies*. London and New York: Routledge.
- Pöchhacker, F. 2016. *Introducing Interpreting Studies*. London and New York: Routledge.
- Rohonyi B. 2015. Birkózás az írott szöveggel szinkrontolmácsolás közben. 1. rész. *Fordítástudomány* 17. évf. 2. szám. 23–37.
- Rohonyi B. 2016. Birkózás az írott szöveggel szinkrontolmácsolás közben. 2. rész. *Fordítástudomány* 18. évf. 1. szám. 31–49.
- Seresi M. 2013. A kommunikációs távolság szerepe a videokonferenciákon távtolmácsolás esetén. *Fordítástudomány* 15. évf. 2. szám. 40–50.

- Seresi M. 2017. *Videokonferencia a konferenciatolmácsolás oktatásában: a közvetítő médium hatása a tolmáccsal bővített kommunikációs helyzetre, valamint a pedagógiai folyamatra*. Doktori disszertáció, ELTE BTK.
- Seresi M., Eszenyi R., Robin E. 2020. (szerk.) *Távoktatás a fordító- és tolmácsolásban. Oktatásmódszertani tapasztalatok a COVID-19 idején*. Budapest: ELTE Fordító- és Tolmácsoló Tanszék.
- Snell-Hornby, M. 2006. *The Turns of Translation Studies. New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam: Benjamins.
- Szabari K. 1999. *Tolmácsolás. Bevezetés a tolmácsolás elméletébe és gyakorlatába*. Budapest: Scholastica.
- Szabó Cs. 2020. Empirikus kutatások és gyakorlati tapasztalatok a konsekutív jegyzetelés technikájában. *Fordítástudomány* 20. évf. 1. szám. 86–104.
- Szabó Cs., Bakti M. 2020. (szerk.) *Iránytű a tolmácsolás oktatásához. A kompetenciafejlesztés új fókuszai*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- Szegh H. 2017. Harmadik kód a tolmácsolásban: Létezik tolmácsolási szöveg? *Fordítástudomány* 19. évf. 1. szám. 60–74.
- Tóth A. 2013. *A beszédpszünetek és hezitációk vizsgálata a szinkrontolmácsolás célnyelvi beszédprodukcijában*. Doktori disszertáció, ELTE BTK.
- Ungár N. 2020. A jelnyelvi tolmácsolás kutatásának helye a fordítástudományban. *Fordítástudomány* 22. évf. 2. szám. 44–62.
- Válóczi M. 2012. A tolmácsolás motivációi. *Fordítástudomány* 14. évf. 1. szám. 82–97.

Források

- CIRIN Bulletin. <https://www.cirinandgile.com/>. (Letöltve: 2021.01.10.)
- CIRIN Bibliográfia. <https://www.cirinandgile.com/Bibliohome.html> (Letöltve: 2021. 01. 12.)
- KCI, Knowledge Centre on Interpretation: <https://ec.europa.eu/education/knowledge-centre-interpretation> (Letöltve: 2021.01.16)

Jegyzetek

- ¹ Conference Interpreting Research Information Network.
- ² A 2018-as adatok, illetve a 2019-es első félévi adat itt nem állt rendelkezésre.
- ³ A vizsgált művek egy részénél nem lehet megállapítani, hogy empirikus kutatás áll-e a háttérben, mivel vagy nem áll rendelkezésre leírás, vagy ha igen, nem angol (leginkább kínai, portugál stb.) nyelven.
- ⁴ Computer-assisted interpreting.
- ⁵ Gile csak az utolsó öt évben (49–60. szám) tüntette fel, hogy a megjelent publikációk közül melyek foglalkoznak oktatással. A 2010–2015 közötti időszak írásai közül cím vagy absztrakt alapján nem lehet ezt eldönteni, ezért ez az időszak nem szerepel az ábrán.
- ⁶ SCIC: az Európai Bizottság Tolmácsszolgálat.
- ⁷ KCI: Knowledge Centre on Interpreting.